

pas in de tweede helft van het derde bezettingsjaar, de LKP pas in het begin van het vierde. Anderen, en andere organisaties, zijn voorgegaan – de LO en de LKP hebben evenwel die hulp op een hoger plan getild. Bewust en opzettelijk? Niet eens: het is allemaal geleidelijk gegaan. Dat beide organisaties zich evenwel konden ontwikkelen tot de veruit grootste en, wat de hulp aan vervolgdens betrof, meest effectieve die bezet Nederland gekend heeft, bewijst drieërlei: dat de opzet deugdelijk was, dat de geesten van velen rijp waren om juist voor *die* opzet het eigen leven te riskeren, en dat met name de combinatie van enerzijds een organisatie die onderduikers zou helpen en anderzijds een organisatie die identiteitsbewijzen en distributiebescheiden zou trachten te bemachtigen, een gelukkig denkbeeld was.

Het begin (wij beschreven het in hoofdstuk 3 van ons vorige deel) was klein, haast onaanzienlijk; het werd eigenlijk alleen gerepresenteerd in die ene gereformeerde predikant ds. Frits Slomp die in Winterswijk waar hij ondergedoken was, door een strijdbare gereformeerde huisvrouw, Helena Theodora Kuipers-Rietberg, gestimuleerd werd, zijn angst te overwinnen en door het land te gaan trekken om, reizend onder de schuilnaam 'Frits de Zwerver', niet alleen van de kansel af tot verzet op te roepen maar ook plaatselijk commissies te vormen die de namen en adressen zouden verzamelen van diegenen die bereid waren, vanuit de betrokken plaats onder te duiken, en van hen die er aan van elders komende onderduikers huisvesting wilden verlenen. Die commissies (die dus, zou men kunnen zeggen, 'vraag' en 'aanbod' naar elkaar toe brachten) kwamen het eerst tot stand in de provincie Utrecht, in een deel van Noord-Brabant en in Rotterdam, vervolgens in Noord-Holland, op de Veluwe, in de Achterhoek, in Drente, in het Westland, in Kampen en in Overijssel. In december '42 ging ds. Slomp er toe over, de belangrijkste verbindingsmannen van zijn organisatie (die aanvankelijk veelal als 'de organisatie-Frits' of 'de organisatie-van Zanten'¹ aangeduid werd) eenmaal per week in Zwolle bijeen te roepen. Daar kreeg ieder 'de gelegenheid, de onderduikers welke zich in de afgelopen week bij hem of zijn contacten in de omgeving gemeld hebben en waarvoor hij nog geen plaats gevonden heeft' (in de eigen streek of provincie namelijk), 'met de andere bezoekers uit te wisselen'² – het werd er een soort landelijke 'beurs' die spoedig gecoördineerd werd met 'beurzen' in sommige provincies. Friesland haakte er in februari '43 op aan. Dat net van verbindingen (dat overigens nog niet zo dicht was) bestond dus reeds, toen de acties waartoe

¹ Bij zijn predikbeurten werd ds. Slomp als regel als 'ouderling van Zanten' aangekondigd. ² Ad Goede in *Het Grote Gebod*, dl. I, p. 20.